

4D5E-BAAC-65862A72EAD4/0/HGoldschmidIFRSConference2011.pdf. - Last access: 2012. – Title from the screen.

9. Hoogervorst H. Speech by Hans Hoogervorst at AICPA Conference on current SEC and PCAOB developments. 6 December 2011, Washington, USA. [Electronic resource] // IFRS Foundation. - Mode of access: WWW.URL: <http://www.ifrs.org/Alerts/Conference/HH+speech+AICPA+6+Dec+2011.htm>. - Last access: 2012. – Title from the screen.

10. Work Plan for the Consideration of Incorporating International Financial Reporting Standards into the Financial Reporting System for U.S. Issuers [Electronic resource] // U.S. Securities and Exchange Commission. - Mode of access: WWW.URL: <http://www.sec.gov/spotlight/globalaccountingstandards/ifrs-work-plan-paper-052611.pdf>. - Last access: 2012. – Title from the screen.

11. IFRS Foundation. Annual Report 2010. [Electronic resource] // IFRS Foundation. - Mode of access: WWW.URL: http://www.ifrs.org/NR/rdonlyres/EB99AF27-22F7-45AF-A033-75A36CDC3549/0/IFRSANNUALREPORT_ALL_12July.pdf. - Last access: 2012. – Title from the screen.

12. John Hawksorth The World in 2050. How big will the major emerging market economies get and how can the OECD compete? [Electronic resource] // PwC. - Mode of access: WWW.URL: <http://www.pwc.com/gx/en/world-2050/pdf/world2050emergingeconomies.pdf>. - Last access: 2012. – Title from the screen.

13. Пасько О.В. Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку як ключовий суб'єкт глобального управління в сфері обліку: проблема легітимності // Облік і фінанси АПК. 2011. – 4. – С. 22-39.

УДК 338.24

В.М. РОЖЕЛЮК, к.е.н., доцент,
кафедра обліку в бюджетній та соціальній сфері,
Тернопільський національний економічний університет

Організація побудови системи контролю переробних підприємств у ринковому середовищі

& Питання, які розглядаються:

- Розглянуто теоретичні основи організації системи контролю, класифікаційні ознаки видів контролю, принципи побудови та основні форми організації контролю на переробних підприємствах у ринковому середовищі.
- Визначено мету організації системи контролю в умовах ринку за основними контрольними суб'єктами та об'єктами.

Ключові слова: система контролю, форми контролю, ринкове середовище, переробні підприємства, принципи контролю.

& Вопросы, которые рассматриваются:

- Рассмотрено теоретические основы организации системы контроля, классификационные признаки видов контроля, принципы построения и основные формы организации контроля на перерабатывающих предприятиях в рыночной среде.
- Определено цель организации системы контроля в условиях рынка за основными контрольными субъектами и объектами.

Ключевые слова: система контроля, формы контроля, рыночная среда, перерабатывающие предприятия, принципы контроля.

& Issues that are examined:

- The theoretical bases of the organization control system, classification types of control, principles of construction and basic forms of control organization on enterprises in a market environment were considered.
- Also it is defined the purpose of organizations control system in the conditions of market according the basic control subjects and objects.

Keywords: control system, control forms, market environment, production enterprises, control principles.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки система контролю переробних підприємств є невід'ємною частиною їхньої

діяльності, оскільки від організації системи контролю господарських процесів залежить ефективність функціонування будь-якого підприємства.

Основним завданням контролю в ринковій системі управління підприємств є системне спостереження за збереженням і ефективним використанням всіх видів виробничих та фінансових ресурсів, попередження можливих фактів нецільового використання, розбазарювання, крадіжок, псування, розуконкомплектування їх, пошук невикористаних резервів продуктивності праці і, найголовніше, контроль за дотриманням технологічних характеристик переробки сільськогосподарської сировини. Саме цим пояснюється вибір тематики дослідження та її актуальність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання вдосконалення контролю завжди в центрі уваги вчених-економістів. Різні аспекти цієї проблеми висвітлювались у працях П.С. Безруких, І.А. Белобжецького, З.В. Гуцайлюка, В.А. Єрофєєвої, В.Б. Івашкевича, В.Ф. Палія, Я.В. Соколова, А.А. Шпиґа, М.Я. Штейнмана, М.Г. Чумаченка.

Однак, більшість робіт були написані в умовах командно-адміністративної системи управління народним господарством, коли контроль розглядався, як спосіб збереження соціалістичної власності, виховання у трудящих почуття відповідальності за допомогою системи засобів стимулювання, тобто повністю був засобом політичної влади в державі. В такій ситуації розроблені такі види контролю, як ревізія та відомчий контроль.

Предметом наших досліджень є розкриття змісту та особливостей організації системи контролю діяльності переробних підприємств в ринкових умовах.

Основним завданням статті є дослідження організаційних особливостей системи контролю на переробних підприємствах в ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринку особлива роль відводиться системі контролю, як важливому елементу системи управління. Оскільки ринкові відносини по-новому розглядають процес господарювання, виникає необхідність формування якісно нового механізму контролю, в основу якого покладено економічні методи управління переробним підприємством та його виробничими підрозділами.

Контроль необхідно організувати таким чином, щоб забезпечити реальну та своєчасну оцінку стану і перспектив розвитку підприємства при мінімальних затратах.

Єдиного визначення поняття контролю та класифікації його видів не існує. Узагальнення літературних джерел та практичної діяльності переробних підприємств дало змогу нам згрупувати види контролю за різними класифікаційними ознаками (табл. 1). Це пов'язано з різноманітністю його форм та масштабів: від контролю за діяльністю підприємства до контролю за конкретними характеристиками, крім того, різними є напрямки його діяльності.

Р.М. Криницький визначає контроль, як «процес спостереження і перевірки виробничої та фінансової

діяльності підприємств, який здійснюється суб'єктами управління з метою виявлення відхилень від встановлених параметрів цієї діяльності, усунення і попередження негативних тенденцій» [1, С. 6]. М.Т. Білуха вважає, що «контроль – це система спостережень та перевірки відповідності функціонування управлінського об'єкта прийнятим рішенням, які визначають результати управлінських дій на управлінський об'єкт та відхилення, допущені в процесі виконання рішень» [2, С. 4].

В.П. Суйц висуває твердження, за яким «контроль оцінюється більш за все з системою спостереження і перевірки будь-чого, тобто в основі контролю лежить спостереження з метою перевірки, суттю контролю є перевірка» [3, С. 3].

Іншої точки зору дотримується В.Н. Стражев, який стверджує, що «контроль є відображенням функцій обліку і аналізу, а також виявляє та усуває помилки в діях усіх функцій управління – планування, обліку, аналізу і регулювання» [4, С. 23].

І.А. Белобжецький вважає, що «контроль є складовою частиною бухгалтерського обліку на різних стадіях процесу при реалізації всіх елементів його методу» [5, С. 18].

На наш погляд, не правомірно буде облік як функцію управління ототожнювати з контролем, адже кожна з них має свою мету та механізм для її досягнення. Ми поділяємо думку В.Б. Івашкевича, що «облік як загальна функція є системою організованого спостереження, кількісного вимірювання і відображення процесів з метою управління ними» [6, С. 26].

В той же час метою контролю як конкретної функції відповідно до досліджуваного об'єкта є виявлення та усунення відхилень від норм та нормативів у процесі виробничої діяльності.

Слід відзначити, що найбільш об'ємне і точне визначення контролю дає В.Г. Афанасьєв: «Контроль – це праця за спостереженням і перевіркою відповідності процесу функціонування об'єкта прийнятим управлінським рішенням, законам, нормам, стандартам, правилам, наказам і т.д.; виявленням результатів впливу суб'єкта на об'єкт, допущених відхилень від вимог управлінських рішень від прийнятих принципів організації та регулювання» [7, С. 9]. Дане визначення свідчить про контроль як функцію активної дії на об'єкт з метою подолання ним впливу негативних факторів, а також розглядаються категорії механізму контролю, такі як контрольна діяльність, норми контролю, об'єкт та суб'єкт контролю відхилення від норм та нормативів і т.д.

Таким чином, розглядання контролю як широкої системної діяльності, що охоплює як економічні, так і технічні служби (аспекти управлінської діяльності) дозволяє виявити недоліки в плануванні, обліку та аналізі, а також намітити шляхи усунення або пом'якшення негативного впливу явищ та процесів.

Класифікація видів контролю

Ознаки класифікації	Види контролю
За об'єктами управління	Зовнішній
	Внутрішній
За суб'єктами контролю	Самоконтроль виконавця
	Взаємоконтроль учасників господарської діяльності
	Лінійний (керівників виробничих підрозділів) і функціональний (працівників відділів та служб) контроль
За ступенем охоплення	Суцільний
	Вибірковий
За фазами виробничого циклу	Постачальницько-заготівельна діяльність
	Виробнича діяльність
	Фінансово-збутова діяльність
За сферами управління	Адміністративний
	Правовий
	Фінансово-економічний
	Інженерно-технічний
	Планово-диспетчерський
За часом проведення	Оперативний
	Поточний
	Наступний
За стадіями проведення	Попередній
	Проміжний
	Кінцевий
В просторовому аспекті	Вхідний
	Процесний
	Вихідний
За характером	Направляючий
	Фільтруючий
За функціональністю	Технічний
	Технологічний
	Економічний
	Організаційний
За способом організації взаємовідносин працівників	Односторонній
	Багатосторонній
За періодичністю проведення	Епізодичний
	Періодичний
	Систематичний
За повнотою охоплення	Комплексний
	Тематичний
За інтенсивністю проведення	Полегшений
	Нормальний
	Посилений
За ступенем організації	Системний
	Позасистемний
За способом одержання і обробки інформації	Ручний
	Автоматизований
	Автоматичний
За призначенням і використанням результатів	Для використання в виробничих підрозділах
	Для використання керівництвом підприємства
	Для використання функціональними службами
	Для відомчого використання
	Для позавідомчого використання
За способами представлення	Первинні та зведені документи
	Машинограми
	Машинні носії інформації
	Екран дисплея
За способом вимірювання	Контроль, який допускає кількісні вимірювання
	Контроль якісних та вартісних ознак

Облік і контроль

В економічній літературі переважають твердження про самостійне значення контролю в якості функції управління, від реалізації якої залежить ефективність усієї системи управління підприємством та його виробничими підрозділами. Іншими словами «контроль є самостійною функцією управління економікою, яка не поглинає інші функції, не обслуговує їх у ролі допоміжної функції, а взаємодіє з ними, вказуючи активний вплив на ефективність їх застосування» [7, С. 10].

Найбільш суттєвим в ринкових умовах господарювання, на нашу думку, є підхід, при якому відбувається органічний взаємозв'язок усіх функцій управління. Ми повністю підтримуємо твердження В.А. Єрофєєвої відносно того, що «у процесі управління при вирішенні цілого комплексу завдань, пов'язаних з використанням ресурсів на всіх стадіях відтворювального циклу, між собою взаємодіють практично всі функції, адже в практиці управління жоден організаційно-структурний орган не займається лише однією загальною функцією» [8, С. 17-18].

Звідси випливає, що саме взаємодія контролю, обліку та аналізу разом з даними планування та регулювання дозволяє приймати достатньо оптимальні управлінські рішення, які базуються на відповідних контрольних принципах.

Ми погоджуємось з думкою Б.І. Валуєва та групи авторів, які в організації контролю на підприємствах та його підрозділах виділяють наступні принципи:

1. Принципи системного впорядкування організації контролю. Складність сукупного виробничого процесу і організаційної структури підприємства вимагає адекватної складності організації контролю, яка дозволяє «перекрити» відповідними елементами цієї функції всі центри використання ресурсів і створення матеріально речових результатів.

2. Принцип наближення контролю до об'єкта. Організацію контролю слід побудувати з таким розрахунком, щоб можна було максимально наблизити його до центрів використання ресурсів і одержання результатів.

3. Принцип ієрархічності контролю. Загальноприйнято, що він є головним принципом загальної теорії систем і має безпосереднє відношення до організації контролю, по суті визначає його цілеспрямованість і ефективність.

4. Принцип делегування повноважень і відповідальності. Реальне використання принципу ієрархічності можливе в умовах передачі генеральною дирекцією певних прав і відповідальності на нижчі рівні управління.

5. Принцип взаємодії з іншими функціями. Функція контролю повинна створювати можливості впровадження і вдосконалення ринкових відносин за рахунок чіткого виявлення відхилень від планових завдань, норм та нормативів шляхом втручання в сфері планування, обліку і аналізу з метою встановлення недоліків, порушень, які знижують якість виконання цих функцій, а також негативно впливають на систему ринкового господарства.

6. Принцип доцільної взаємодії елементів функції контролю. Для того, щоб досягнути поставлених перед контролем завдань і покращити його зв'язок з іншими функціями управління, необхідно узгодити в просторі і часі всі складові контролю. Таку можливість створює матриця взаємозв'язків усіх його елементів.

7. Принцип допустимості контролю в часі. Реалізація даного принципу передбачає створення такої системи, в якій результати попереднього контролю могли б бути використані в поточному – контролі, поточного в наступному, наступного – в попередньому.

Загальні принципи контролю доцільно буде доповнити специфічними, які характерні для системи контролю конкретного підприємства (фірми) та їх виробничих підрозділів. До таких принципів можна віднести наступні:

- попередження господарських порушень та недостач;
- збереження економічного та раціонального використання матеріально-технічної бази та трудових ресурсів;
- виявлення нестач, втрат та зловживань в процесі виробничо-господарської діяльності підприємства і його виробничих підрозділів;
- визначення причин та умов, які призводять до порушень та зловживань, невиконання на належному рівні управлінських рішень;
- встановлення відповідності результатів діяльності діючим нормативам, правилам та положенням.

Виконання та дотримання вищевказаних принципів сприятиме ефективному функціонуванню системи управління підприємством в ринковій інфраструктурі.

Основна мета, яку переслідує організація системи контролю на підприємствах, полягає в забезпеченні планової, організаційної, стимулюючої та ефективної діяльності всієї системи управління, єдності виконання та прийняття управлінських рішень, попередження виникнення відхилень, а також виявлення вузьких місць, можливих недоопрацювань в самому змісті управлінських рішень та визначення невикористаних резервів і можливостей досягнення високих кінцевих результатів і визначає наступні контрольні об'єкти і суб'єкти. В найбільш загальному вигляді об'єкт контролю складають виробничі ресурси підприємства, господарські процеси та результати господарської діяльності підприємства. Суб'єктами контролю є працівники підприємства, у функціональні обов'язки яких входить здійснення контрольної діяльності, тобто контроль за раціональним використанням ресурсів, за здійсненням виробничого процесу і формуванням контролю не є основною, а виконується паралельно з реалізацією їх основних посадових обов'язків.

Процес контролю здійснюється в двох організаційних формах: контроль здійснюється безпосередньо на кожному робочому місці; контроль

здійснюється спеціально створеним контрольным апаратом.

Прикладом першої форми організації контролю можуть бути:

- контроль при здійсненні операцій бухгалтерського обліку, який проводиться паралельно з обліковою роботою;
- самоконтроль або спільний контроль у виробничих підрозділах при передачі продукції (або напівфабрикатів) із однієї стадії переробки на іншу;
- диспетчерський контроль як форма виробничого контролю;
- контроль у функціональних відділах;
- контроль за виконанням виробничих завдань на всіх стадіях переробки продукції та за реалізацією управлінських рішень.

Прикладом другої форми контролю може бути:

- організація інтегрованих центрів управління ресурсами та контроль за раціональним їх використанням;
- контроль облікових документів, який виконується спеціально створеними методичними контрольними центрами;
- проведення внутрішніх ревій спеціально створеним на підприємстві контрольно-ревійним апаратом.

Висновки. Таким чином, ринкова система господарювання вимагає нових підходів до побудови дієвої системи контролю на підприємстві, яка забезпечить прийняття ефективних управлінських рішень до конкретних об'єктів та суб'єктів контролю на підприємстві з метою одержання максимальних прибутків. За умов вчасної активізації запропонованих нами рекомендацій щодо забезпечення ефективності системи контролю

виробничих процесів, вітчизняні підприємства мають можливість значного підвищення якості виробничих процесів, а також конкурентоспроможності продукції переробних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках.

4 Список використаних джерел

1. Криницький Р.М. Контроль и ревизия в условиях автоматизации бухгалтерского учета / Р.М. Криницький. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 120 с.
2. Білуха М.Г. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту / М.Г. Білуха. – Київ: «Вища школа», 1994. – 364 с.
3. Суйц В.П. Внутрипроизводственный контроль / В.П. Суйц. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 127 с.
4. Стражев В.И. Оперативное управление предприятием, проблемы учета и анализа / В.И. Стражев. – Мн.: Наука и техника, 1973. – 152 с.
5. Белобжецкий И.А. Бухгалтерская отчетность и методы ее контроля / И.А. Белобжецкий. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 272 с.
6. Ивашкевич В.Б. Калькулирование себестоимости продукции в отраслях промышленности / В.Б. Ивашкевич. – Изд-во казанского университета, 1974. – 148 с.
7. Афанасьев В.Г. Общество: системность, познание и управление / В.Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1981. – 432 с.
8. Ерофеева В.А. Учет и контроль использования ресурсов в объединении / В.А. Ерофеева. – Л.: ЛГУ, 1987. – 176 с.

